

Висновки. Таким чином, на прикладі драматургії К. Буревія, М. Куліша, М. Ірчана та Л. Курбаса простежується «множинна» картина світу, завдяки якій з'являється свобода вибору для персонажів. У творах наявна бінарна опозиція: протиставляються інтереси особистості й інтереси влади, а також наявне роздвоєння особистості, що абстрагує її від несприятливого середовища. Соціум часто ворожий індивіду, і тому головний персонаж зображується як герой, що протистоїть соціуму. Окрім того, соціосфера охоплює складні життєві обставини у реальному житті драматургів: К. Буревія, М. Ірчана, М. Куліша та Л. Курбаса. Власна позиція драматургів (політична, а також і життєва) стає позицією персонажів драм. Через ідеологічну опозицію владі доля цих митців склалася трагічно.

Проблеми, які висвітлювалися цим поколінням української творчої еліти засвідчують про достатньо високий рівень особистісного розвитку людства в ті часи, завдяки чому навіть в тих умовах з'являлися паростки громадянського суспільства. Також це свідчить, що навіть за умов наростаючих репресій у тогочасній Україні з'являлися особистості, що могли протиставляти своє розуміння правди і справедливості пануючим у той час порядкам СРСР і радянському соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гудзенко О. Біполярне я в естетиці Розстріляного відродження: роздвоєння особистості як модель виходу з онтологічної пастки / О. Гудзенко // Літературознавчі студії. - 2013. - Вип. 39(2). - С. 541-547.
2. Ірчан М. Твори: в 2-х томах. / М. Ірчан. - К.: Дніпро, 1987. - Т.1- 343 с.
3. Отрешко Н. Картини соціального світу: концепти суспільства і суб'єкта дії в соціологічній теорії // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2009. - №1. - С. 127-137
4. Омельчук О. Кіно і українська література («Фільми революції» Мирослава Ірчана) / О. Омельчук // Студії мистецтвознавчі. - 2017. - №1. - С. 22-29. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://sm.etnolog.org.ua/zmist/2017/1/22.pdf>
5. Попович М. Культура: ілюстрована енциклопедія України / М. Попович. - К.: Балтія-Друк, 2009. - С. - 117-140
6. Розстріляне Відродження: Антологія 1917-1933: Поезія – проза – драма – есей / Упоряд. Ю. Лавріненко. - К.: Смоллоскип, 2002. - С. 392-397; 650-664
7. Свербілова Т. Від модернізму до авангарду: жанрово-стильова парадигма української драматургії першої третини ХХ ст. / Т. Свербілова, Н. Малютіна, Л. Скорина. - Черкаси, 2009. - 598 с.
8. Тхорук Р. Сакральний вимір героїчного в українській драматургії 1880-1920-х років / Р.Тхорук // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: Збірник наукових праць / [Ред. кол. Я.О.Поліщук та ін.]. - Вип. ХІІІ. - Рівне, 2004. - С. 182-194.

Щудло С.

Науковий керівник – доц. Панчук Г. Д.

ДЕЯКІ НАЗВИ ТВАРИН У ФРАЗЕОЛОГІЗМАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Осягнути саме серце етносу, зрозуміти ментальність, пройти історію вічності народів допомагають характерні для їх мов поєднання слів — фразеологізми. Вони виражають глибокі й масштабні помисли, потужні емоції, надають думці влучності, дотепності. Фразеологізми (грец. *phrasis* — мовний зворот і *logos* — слово) — стійкі, цілісні, семантично нерозкладні сполучення слів, що відтворюються в мовленні як готові формули [4].

На сьогодні маємо «Словник фразеологічних синонімів» (1988) М. Коломійця та Є. Регушевського, короткий — для школи, учня, вчителя — «Фразеологічний словник» (1966) Н. Батюк. Це видання включає насамперед фразеологію творів тих письменників, що вивчаються в школі. Двотомний «Фразеологічний словник української мови» (1984) Г. М. Удовиченка — найповніший словник національної фразеології для свого часу. Великий академічний «Фразеологічний словник української мови» в 2-х книгах (1993) є одним з найавторитетніших зібрань сучасної фразеології. Однотомний тлумачний «Фразеологічний словник української мови» (1998) В. Ужченка та Д. Ужченка містить близько 2500 найуживаніших виразів сучасної української літературної мови. Академічний «Словник фразеологізмів української мови» (2003), укладений колективом авторів Інституту української мови НАН України (В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук, Н. М. Неровня, Т. О. Федоренко), містить 7922 фразеологічних одиниць.

Джерелом нашого дослідження виступив словник фразеологізмів української мови в двох томах Віри Білоноженко. Нами скартковано близько 60 одиниць такого матеріалу.

Мета роботи полягає в аналізі деяких назв тварин у складі фразеологізмів української мови, з'ясування національно-культурної семантики у фразеологічних одиницях з тваринними компонентами.

Актуальність статті в тому, що фразеологічні одиниці, які містять *назви тварин*, становлять собою досить великий шар лексики, часто вживаються та видозмінюються відповідно до кожного регіону і тому є цікавими для аналізу.

Фразеологізми з компонентами назв тварин привертали увагу таких дослідників: О. Кунін [5], В. Виноградов [2], Л. Авксентьев [1], однак подібні фраземи і надалі потребують детального дослідження.

Наукова новизна: фразеологізми з назвами тварин за словником Віри Білоноженко ще не були предметом детального дослідження.

Для наших предків природа була рідною домівкою. Саме від світу природи вони отримували їжу, одяг, матеріал для будівництва жител. Тому людина й наділяла рослини, серед яких жила, і тварини, які жили поруч з нею, людськими рисами, таким чином, ніби олюднюючи навколишню природу. Люди вивчали поведінку тварин і властивості рослин для практичної мети — співпраці з навколишнім світом.

Лише з виникненням позаетнічних монотеїстичних культів з'являється уявлення про «вищість» людини над природою. Поступовий відхід від природи — відчуження людини від світу рослин і тварин — з усією очевидністю проявився і в наші дні [6].

Аналіз семантичної структури фразеологічних одиниць із тваринними номінаціями дав можливість виявити в них компоненти - символи, тобто ті мовні значення, які відображають, фіксують і передають від покоління до покоління того чи іншого етносу.

Найбільшу кількість фразеологізмів з назвою тварин ми зафіксували з лексемами *вовк*, *вовчий*: *вовчий апетит*, *вовчий закон*, *битий вовк*, *вовчий білет*, *скільки вовка не годуй, а він все одно у ліс дивиться*, *вовком дивитися*, *вовком завити*, *не бачити смаленого вовка* [7]. З'ясуємо вмотивування цього компонента. Вовк — символ хижацтва, невгамовного голоду, швидкості. З вовками пов'язаний особливий тип людей — чаклуни, які могли змінювати свою зовнішність отримуючи здатність творити те, що роблять боги і герої. Такі люди могли ставати не тільки вовком, а й будь-якою твариною чи птахом, навіть перевтілювалися в дерево, камінь тощо. У християнстві вовк — зло, диявол, погубитель, жорстокість, хитрість. Вовком могли називати осіб з нерухомою шисю, оскільки вважається, що вовк не здатний обернутися. У слов'янській міфології вовк — лютий та жорстокий звір, який означає зло, пожираючу пристрасть та гнів [3, с. 519]. Так, характеризуючи жорстоку, злу, підлу людину, українці вдаються до порівняння людей із вовком: *вовк старіє, але не добріє, пожалів вовк кобилу: залишив тільки хвіст та гриву*. Вовк — велика тварина, тому у фразеологізмах *вовчий* вживається з прикметниковим значенням *гіперболізації*: *вовчий апетит* — дуже голодний, *вовчий закон* — велика сваволя в суспільстві, *вовчий білет* — остаточне виключення із будь-якої організації.

Вовки водночас є дуже волелюбні, і приручити їх неможливо. Про це нам каже ще одне давнє прислів'я — *скільки вовка не годуй, а він все одно у ліс дивиться*. Характеризуючи недосвідчену людину, яка не зазнавала труднощів у житті, ми вживаємо компонент *вовк* із дієсловом *смалений* і маємо фразеологізм *не бачити смаленого вовка*.

Дієприкметник *битий* трапляється не лише з фразеологізмом *битий вовк*. Ми зафіксували його також у таких фразеологізмах, як *битий жук*, *стріляний (битий) горобець*, *бита голова*. Ці фразеологізми мають значення *бути досвідченою людиною*.

Менше фразеологізмів маємо з компонентом *віл*: *як віл на ногу*, *чорний віл*, *кулаком вола б'є*, *вола б з'їв*. У народній символіці образ вола виступає символом жертви, страждання, терпіння, покори, самопожертви, багатства, працюючої людини. Компонент *віл* вдало характеризує прикметник *чорний*, який характеризує землю і вказує на людину, яка важко працює та є хорошим господарем.

Віл — велика тварина, тому дуже часто цю назву вживають із словами, які позначають велике бажання або спроможність щось зробити. Ось один із фразеологізмів: *вола б з'їв*, тобто йде мова про дуже великий апетит.

Із цим компонентом вживаються фразеологізми, які реалізують інші смислові навантаження лексеми *віл* (тяжку працю; витривалість, силу): *як віл на ногу наступив (дуже замучений, невеселий)*, *кулаком вола бий (дуже сильний)*.

Майже таку кількість фразеологізмів зафіксовано з лексемою *корова*: *як корові сідло*, *корова злизала, дійна корова*. В українській міфології корову вважають джерелом добробуту та багатства: найбільш ушанована домашня тварина, яка потребує особливого захисту від нечистої сили, що намагається відбирати в неї молоко. Корова — обов'язкова частина приданого молододі. Про молоко казали «Божа роса» [3, с. 524]. Корови не вибагливі в їжі, вони їдять усе, що перед ними, тому ми узгоджуємо назву *корова* з дієсловом *злизала* і отримуємо фразеологізм, який означає *зникнути безслідно*. Також із цим компонентом існують фразеологізми, які реалізують інше значення, наприклад: *як корові сідло*, тобто те, що зовсім не підходить. У давнину багатшим господарем вважався той, хто мав корову, адже вона була головним джерелом прибутку. Звідси пішов фразеологізм, у якому лексема *корова* узгодилася із прикметником *дійна*: *дійна корова* — джерело прибутку.

Баран — у багатьох народів символ багатства, доброї долі, чоловічої сили, родючості, вогню, небесних світил. А часом і війни, охорони рідних домівок, чоловічих ратних подвигів. Якщо вівця, ягня — жертвні тварини, символ смирення, невинності, послуху, то баран, на відміну від них, є символом непослуху. Водночас баран є символом глупоти й упертості, що реалізується у таких фразеологізмах: *як баран в аптеці*, тобто повна необізнаність, *як баран на нові ворота* — здивованість, незрозумілість.

Цікавими є фразеологізми з компонентом *ослиця*. Фразеологізм *Валаамова ослиця* пішов із біблійного сюжету. Згідно з легендою моавітський цар послав своїх людей до волхва Валаама з проханням допомоги

зняти облогу міста Ієрхіона. Цар розраховував, що Валаам за допомогою магії знищить ізраїльтян, які загрожували столиці. Волхв осідлав ослицю й поспішив на виручку. Але Бог став на захист ізраїльських воїнів, і з його волі ослиця відмовлялася йти вперед. Роздратований Валаам два рази вдарив її. Коли він замахнувся втретє, тварина раптом почала говорити по-людськи [8].

Вислів *Валамова ослиця* характеризує покірливу, мовчазну людину. Але не завжди компоненти віслюк чи ослиця вживаються із позитивним значення (*дурний, як віслюк*)

Висновок: Стійкі сполучення з компонентами назв тварин – важливий складник фразеологічного фонду української мови. Аналіз цих фразем підтверджує різноманітність та своєрідність національної культури. За нашими матеріалами, лексеми *вовк, вовчий* найчастіше трапляються у фразеологізмах з назвами тварин у складі. Перспективним видається вивчення фразем із тваринними номінаціями в етнопонаціональному аспекті: можна розширити корпус одиниць дослідження, зробити структурну класифікацію фразеологізмів з назвами рослин і тварин, виявити національно-культурну своєрідність цих фразеологізмів у порівнянні з англійськими фразеологізмами такого типу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування / Л. Г. Авксентьев // Мовознавство, 1987 . – № 1 – С. 43-46.
2. Виноградов В. В. Основні типи лексичних значень слова / В. В. Виноградов// Вибрані праці Лексикологія і лексикографія. – М.: Наука, 1977
3. Войтович Валерій. Українська міфологія. – К.: «Либідь», 2002 . – 603 с.
4. Забіяка В. А., Забіяка І. М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування. . – К.: «Академія», 2014. — 304 с.
5. Кунін А. В. Курс фразеології сучасної англійської мови / А. В. Кунін. — М., Дубна: Вища школа, 1996. — 384 с.
6. Лозко Г. С. Українське народознавство / Галина Лозко. – Вид. 5-те, зі змін. та доповн. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 512 с.
7. Фразеологічний словник української мови / Уклад.: В. М. Білоноженко та ін. — К.: Наук, думка, 1993.
8. <http://dovidka.biz.ua/valaamova-oslitsya-frazeologizm/>

Гнатюк О.

Науковий керівник – доц. Буда В.А.

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОЇ ЛЕКСИКИ У РОМАНІ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»

Мова характеризується рухливістю та відкритістю до змін, які в різні періоди її розвитку, залежно від зовнішніх та внутрішніх чинників, проявляються більш чи менш інтенсивно. Однозначно, у періоди соціальних перетворень ступінь інтенсивності значно підвищується і стає найпомітнішим у лексичному складі мови. Емоційно забарвлені слова як засіб вираження почуттєвих інтенцій мовця, пов'язаних із суб'єктивним баченням і оцінюванням фрагментів картини світу, мають велике значення як для комунікації, так і для мовної системи.

Метою статті є аналіз емоційно забарвленої лексики та основних способів її вираження у романі С. Жадана «Ворошиловград».

Актуальність роботи полягає в тому, що зараз є популярним дослідження мови письменників-постмодерністів.

Постмодерністська література є на сьогоднішній день найактуальнішою течією, оскільки демонструє відображення стану суспільства в його реальному виявленні. Творчі доробки Сергія Жадана є яскравим прикладом літератури постмодерну, втілюючи в собі реальне життя з буденними проблемами, а його відомий роман «Ворошиловград», який переміг у конкурсі Книга року Бі-Бі-Сі за 2010 рік, репрезентує Сергія Жадана як більш зрілого письменника із яскравим індивідуальним стилем.

У лексичному резерві кожної мови наявні не лише слова з яскраво вираженим стилістичним забарвленням або зі структурним компонентом, який дає змогу висловити емоції, а й слова, емоційні атрибути яких знаходяться у потенціалі. Таке використання у певному контексті надає слову емоційного забарвлення, що дає їм можливість впливати на реципієнта цього контексту. Розглядають два способи вираження емоцій:

- а) вербальний (за допомогою мовних засобів);
- б) невербальний (міміка, пантоміміка, жести тщо).

Ось приклади вираження емоцій у романі С. Жадана «Ворошиловград»:

- вербальний спосіб: «*Прокидався Коча довго й почувався зранку **засмученим**, як у дитинстві, коли доводилося вставати разом із батьками, котрі поспішали на роботу і примушували збиратись на навчання*» [2, с.62].
- невербальний спосіб: «*Очі Травмованого враз узялися теплою мрійливою плівкою, а **на повнущатих устах з'явилась батьківська посмішка***» [2, с.40].

Вербальний спосіб вираження емоцій переважає над невербальним у ряді характеристик, зокрема «надійності, швидкості, прямої, ступені відвертості і якості декодування одержувачем» [4, с.3]. Основним вважається лексичний спосіб об'єктивації емоцій. Л. Бабенко вважає, що семантична категоризація емоцій повинна здійснюватися на основі лексики, яка називає емоції, оскільки в ній емотивні смисли найбільш стійкі та стабільні. Саме такі слова дослідниця вважає безпосередніми знаками емоцій [1, с. 12-13].